

Наталія Сніжко

УДК 811.161.2.373.374

Українські цінності й чесноти в інтегральному лексикографічному відтворенні

Стаття присвячена проблемам системного дослідження українських цінностей і чеснот на матеріалі тлумачних словників різних епох. Аналізуємо наукові засади сучасного лексикографічного відтворення системи цінностей у новітньому «Словнику мови творчих особистостей України» та «Активному словнику української мови». Увиразнюємо принципи та способи інтегрування знань про ціннісні домінанти українського світосприймання як основу перспективних макронаукових досліджень розвитку мови і суспільства.

***Ключові слова:** Павло Білецький-Носенко, Олесь Гончар, цінності, духовність, аксіологія, тлумачний словник, активний словник, словник мови творчої особистості.*

І в епіцентрі логіки і стресу,
де все змішалось – рідне і чуже,
цінує розум вигуки прогресу,
душа скарби прадавні стереже.
Ліна Костенко

На початку ХХІ століття інтегральні лексикографічні та аксіологічні дослідження набувають особливої актуальності. У період глобальних змін зусилля наукової спільноти спрямовані на пошук істини, з'ясування закономірностей розвитку суспільства й мов у полікультурному просторі, формування дієвих засобів адекватного відтворення системи цінностей у новітніх лексикографічних проєктах.

Сучасні наукові галузі – інтегральна лексикографія й аксіологія – потужно розвиваються, зміцнюють свою теоретичну базу, формують результативну методологію дослідження. Вони тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюють одна одну, спрямовані на осмислення закономірностей людського світосприймання, моделювання системи цінностей, їхнього ієрархічного упорядкування та динаміки розвитку [2; 5; 8].

Основою сучасних інтегральних досліджень є багатотомні тлумачні словники, які відтворюють сукупний досвід нації та її духовного ядра – творчої інтелігенції. Інтегральні лінгвістичні дослідження дають відповідь на питання: чим живе суспільство, яких етичних та естетичних вершин воно прагне, які ціннісні домінанти є основою збереження нації, за яких умов

відбуваються зміни на шкалі людських цінностей. В Україні такі дослідження посилюють процеси державотворення, є важливим засобом розвитку української мови, яку українці вважають найвищою ціннісною домінантою [11; 12].

Сьогодні особливо важливим для науковців є з'ясування структури та ієрархічного впорядкування національних і загальнолюдських цінностей, дослідження історії їхньої динаміки та ролі в суспільних і мовотворчих процесах. Намагаємося увиразнити роль найважливіших чеснот українців, показати зміни в ієрархії ціннісних домінант та системі оцінної лексики. Варто зазначити, що сучасні аксіологи наголошують на докорінній зміні парадигми цінностей, зокрема у сфері професійної діяльності, що негативно впливає на молоде покоління [5: 22]. Тому важливим завданням академічних лексикографів є моделювання системи ціннісних домінант українського світосприймання за матеріалами тлумачних словників, а також застосування результатів моделювання до укладання нових тлумачних словників, дослідження мовної та концептуальної картин світу тощо.

Наше дослідження присвячене найважливішим проблемам системного дослідження українських чеснот в синхронії та діахронії. Аналізуємо давні і нові тлумачні словники, з'ясовуємо роль тлумачних словників у збереженні традицій та розвитку нового світосприймання українців.

Давні українські словники зберігають культурні й духовні традиції народу, відтворюють ціннісні домінанти у реєстровій та ілюстративній частинах. Українські словники завжди були аксіологічно спрямованими. Аксіологічну складову лексикографи минулого органічно поєднують із засадничими парадигматичними, синтагматичними та епідигматичними параметрами систематизування лексики, внаслідок чого словники постають мудрим джерелом лексико-фразеологічного відтворення особливостей світобачення певної епохи.

У словниках представлені цінності різних ієрархічних рівнів – **любов, свобода, правда, істина, краса, благородство, добродійність, естетична насолода** та ін., відтворені звичаї і традиції народу, зафіксовані морально-етичні правила, сентенції тощо. Українські словники є богонатхненними й боговдохновенними. Їх творять самовіддані й відповідальні укладачі, основним завданням яких є: служити розвитку свого народу, забезпечувати високий освітньо-культурний рівень мовців. Звернімо увагу на мудре висловлювання, девіз життя визначного українського лексикографа початку ХІХ ст. П.П. Білецького-Носенка, яке зафіксоване на першій сторінці його «Словника української мови»: **«Думай добро, роби добро, – і буде добро!»** [1]. Цей повчальний вислів увиразнює життєве кредо лексикографа, яке важливе для кожного з нас. Словник П.П. Білецького-Носенка укладений на такому високому рівні, що ним активно користуються і сучасні мовці.

Варто згадати добрим словом світлої пам'яті В.В. Німчука, який 1966 р. оприлюднив «Словник української мови» П.П. Білецького-Носенка, та подякувати групі сучасних добротворців під керівництвом Василя Старка, які сформували електронну копію словника й розмістили її в Інтернеті.

«Словник української мови» П.П. Білецького-Носенка надзвичайно важливий для осягнення історії системи українських цінностей та лексикографічних засобів їхнього відтворення. Варто звернути увагу на цілу низку похідних з основою **добр-** (*добрість, добродій, добродійка, добродійський, добродійство, доброчинність* та ін.) та на тлумачення цих слів. Для тлумачення поняття *добродійство* автор використовує синоніми *благодѣяние* і *добродѣтель*, а також подає відсилання до словникової статті **цнота**, яке має первинне значення «непорочність» і вторинне – «добродетель вообщє» (зберігаємо оригінальне написання слів, як у «Словнику української мови» П.П. Білецького-Носенка початку ХІХ ст.) [1: 119]. Варто зазначити, що і в одинадцятитомному Словнику української мови (далі – СУМ), і в сучасних тлумачних словниках на першому місці в семантичній структурі слова **цнота** лексикографи фіксують значення «доброчесність, чеснота», а на другому – «невинність, непорочність».

У новому тлумачному Словнику мови творчих особистостей України» (далі – СМТО) фіксуємо образний вислів Олесь Гончара, побудований з використанням слів **цнотливий** і **чистий**:

чистотá: чистотá й цнотлівість нації. Високі моральні принципи українців, дотримання Божих заповідей; людяність, доброчесність. | Образно. Слово – категорія моральна. Українська пісня свідчить про **чистоту й цнотлівість нації**. Я виріс у хаті, де не було лихослів'я. Де навіть черкання (згадувати чорта) вважалося гріхом. Загидила Україну матерчиною Московія. Солдатчина. Табори-гулаги. Майбутня Україна від цього (вірю!) очиститься! Буде – як у пісні. Буде великоднє... (О. Гончар, Щоденники, 2008 (1993), т. 3, 454). – Див. **духóвна чистотá; духóвна краса; духóвне здоров'я; висóке мистéцтво людяності; людинолóбство.**

Олесь Гончар увиразнює високі моральні принципи українців, їхні намагання бути доброчесними й високогуманними за будь-яких умов. Варто згадати також його вислів про вагомість високих морально-етичних та естетичних норм для розвитку літератури, яка займає чільне місце в утвердженні гуманістичних світоглядних позицій людства: *Література не може дозволити собі бути грубою, вульгарною. Вона має творитись мовою чистою, як Святе Письмо, Це розуміли наші класики* (О. Гончар, Щоденники, 2008 (1993), 454).

Такі високі висоти (за висловом Олесь Гончара) морально-етичних принципів постають із давніх і нових словників. **Чистота помислів, людяність, добротворення, богонатхненна творчість, повага до людини** – це ті ціннісні доміанти, яким надають особливої уваги лексикографи,

письменники, філософи. Варто зазначити, що останнім часом з'являється багато нових класифікацій цінностей, проте всі вони зводяться до тих давньогрецьких, засадничих класифікацій, в основу яких покладені цінності когнітивні (істина), естетичні (краса) та моральні (доброчинність) [5: 13].

Найвищою соціальною цінністю сучасні аксіологи вважають **людину**. «Людина – щоб там не викоювалось, – узагальнює в романі «Циклон» Олесь Гончар, – вона, зрештою, універсум... Альфа і омега всього...» [3: 113].

Соціальна цінність **людина** є постійним об'єктом дослідження українських лексикографів. Змістовним і повчальним є лексикографічний опис поняття **людина** у словнику П.П. Білецького-Носенка. Поряд з настановою «Роби так, як розумні люди; не будь пихатим» лексикограф подає також вислів: «За людьми, за людьми, куди люд, туди й ми» [1: 215]. З давнього лексикона словами П.П. Білецького-Носенка промовляє до нас традиційна українська повага до людини, мудрість автора, високе розуміння ним людяності, гуманізму.

Для тлумачення слова **людський** П.П. Білецький-Носенко використовує синоніми *вѣжливый, благообразанный*. Антонім **нелюдський**, що постає у словниковій статті **людській**, автор тлумачить як «варварській, грубий, злий; непросвѣщенный» [1: 215]. Отже, у словниковій статті двохсотлітньої давності знаходимо узагальнення мудрої освіченої людини про причини усіх суспільних негараздів – відсутність освіти, низький соціальний рівень розвитку.

Варто зазначити, що сучасні неографічні праці, а також «Словник мови творчих особистостей України», над яким працюють лексикографи Інституту української мови НАН України, засвідчують велику кількість назв осіб з негативної конотацією. Розширюється розряд найменувань людей неосвічених, вульгарних, духовно бідних, за визначенням П.П. Білецького-Носенка, – «непросвѣщенных». Тому особливо вагомими й актуальними постають сьогодні аксіологічні й інтегральні лінгвістичні дослідження, спрямовані на формування наукової бази дослідження динаміки системи українських і загальнолюдських цінностей та чеснот.

Засвідчення високих морально-етичних та естетичних норм, подання найкращих зразків художньо-образного осмислення суспільних цінностей і чеснот – одне з найважливіших завдань нового «Активного словника української мови» (далі – АСУМ). З переліку ремарок нового словника уже сьогодні видаляємо такі як *вульг., фам., рідко, жарг.*, адже укладаємо новий АСУМ для людей мудрих і високоосвічених, для сучасної молоді, яка прагне бути мудрою, якій важливі глибокі знання з різних теоретичних і прикладних дисциплін. Сподіваємося й на вагомі позитивні зміни в нинішньому суспільному житті, від яких залежить наповнення сучасного словника позитивною лексикою.

Особливу увагу аксіологи й лексикографи звертають на утвердження традицій шанування українцями своєї сім'ї і професії. Показовими у цьому відношенні постають статті «Словника української мови» П.П. Білецького-Носенка, у яких відтворено структуру традиційної української сім'ї та систему фемінітивів. Поряд з назвою особи за професією, напр., *лікар*, в окремих словникових статтях лексикограф подає назви членів сім'ї (*лікарка* – дружина лікаря; жінка, яка лікує; *лікаренко* – син лікаря, *лікарівна* – дочка лікаря), а також назви учнів, які оволодівають професією (*лікарчук* – учень лікаря) [1: 208]. У такий спосіб П.П. Білецького-Носенка відтворює систему назв людей за професійною діяльністю, яку можемо зіставити із сучасними системами чи класифікаторами професій, а також традиції родинних відношень в Україні. Давні словники – безцінні для системного вивчення динаміки мови і суспільства, ролі творчих особистостей в збереженні традицій і звичаїв народу.

Багату й різноаспектну інформацію про людину як ціннісну домінанту дає «Словник української мови» в 11-ти томах. За його словниковими статтями з'ясуємо, що поняттєва група «людина» є найчисельнішою, а серед поняттєвих груп назв осіб за професією перше місце посідають назви кваліфікованих фахівців, спеціалістів [9]. Такі результати важливі як для перспективних макронаукових досліджень в галузі людинознавства, так і для наступного лексикографування професійної діяльності людей.

На основі статистичного опрацювання системи обмежувальних маркерів при найменуваннях осіб з'ясуємо, що в одинадцятитомному Словнику української мови (1970–1980) подано майже 2 тисячі **розмовних** назв людей [7; 9]. З ремаркою **рідко** засвідчено – 594 слова (*баламута, бідолога, глупак, лазутчик, правовід* та ін.), **зневажливих** назв людей – 458 (*агакало, базікало, безштанько, вилупок, виплодок, віршомаз, голодренець, голоштанець* та ін.), **лайливих** – 131 (*байстриук, бевзь, бидло, бугай, вишкребок, телепень* та ін.), **фамільярних** слів – 34 (*бецман, братуха, дівуля, люмпен, розтелена*), **вульгарних** – 17 (*кобила, паплюга, прожра, шлюха*). З ремаркою **іронійне** у СУМ зафіксовано 94 назви людей (*агнець, борзописець, донжуан, живчик, книгогриз, комбінатор, персона, птиця, цяця* та ін.), з ремаркою **жартівливе** – 36 назв (*галушник, дрімайло, професор*), **урочисте** – 36 слів (*владика, воїн, отець, праотець, трудар, хлібодар*).

Отже, нормативний СУМ (1970–1980) фіксує значну кількість **негативно** забарвлених назв людей, вульгарних, фамільярних та лайливих слів. Одержані результати дають поживу для роздумів про те, чи потрібно вводити до сучасних словників негативно забарвлену, обмежену у вживанні лексику.

Перелічені вище способи інтегрального лексикографічного моделювання важливі для систематизування знань про парадигматичні,

синтагматичні, епідигматичні та асіологічні властивості лексики. Переконаємося у вагомості кожного структурного елемента словникової статті для системного вивчення динаміки мови і мовних змін. Для кожного нового словника колектив продумує дієві засоби систематизування суспільно значимої інформації у словнику.

Вагомим надбанням нового СМТО постає макроструктурний засіб **перехресного посилення** між словниковими статтями, які містять ілюстрації різних письменників. У такий спосіб моделюємо провідні концептуальні домінанти посттоталітарної епохи розвитку України, які постають на основі сукупного лексикону Олеся Гончара, Євгена Сверстюка, Івана Дзюби, Григора Тютюнника, Миколи Лукаша, Оксани Забужко, Юрія Андруховича [10; 11].

Внаслідок застосування нового способу лексикографічного систематизування знань одержуємо цінну інформацію про:

1) явище тоталітаризму: *імперія гулагів; сталінська імперія; імперія зла, зла і брехні; кривава імперія; неосяжна концтабірна Північ; звірієнкаведисти; Голодомор; виморювати голодом; чорна Іліада ХХ віку; сталінський геноцид; найкривавіший з усіх тиранів; тоталітарний терор; чорна діра бездуховності;*

2) розвиток нового демократичного суспільства посттоталітарної епохи та творчий геній нації: *геній нації; мозок нації; національна еліта; національна самосвідомість; генетична могутність нації; евшан-зілля духу українського; талант, що од Бога; женьшенєвий куц геніїв театру; женьшенєвий куц братів Тютюнників; геній світового масштабу; духовна твердиня нації; духовна цитадель нації та ін.*

Нижче подаємо приклад словникової статті нового СМТО, у якій на основі щоденникових записів Олеся Гончара відбито досягнення генію української нації:

геній: геній нації, уроч. Колективний розум, інтелект нації, який дає високі досягнення у різних галузях суспільної діяльності. *Лук'яненко (його сорт Безоста-1 визнана найкращою пшеницею планети, зараз вона найпоширеніша в світі), Пустовойт (що підняв маслянистість соняха з 33 до 54%), Ремесло, Кириченко, Гаркавий – ось де, в хліборобській святій науці, виявив себе геній нації*(О. Гончар, Щоденники, 2008 (1973), т. 2, 150); *Українських пісень уже записано 700 тисяч! З якою силою виявив себе тільки бодай у цьому геній нації! Такий Божий дар дано народові... І як можна говорити після цього про його якусь неповноцінність, закомплексованість* (О. Гончар, Щоденники, 2008 (1990), т. 3, 332). – Див. **генетична могутність нації; мозок нації; люди найталановітіші; золоті плоді життя.**

Звернімо увагу на кількість українських пісень, про які пише Олесь Гончар, та на його осмислення поняття духовності:

краса́: **духо́вна краса́, уроч.** Найвищий рівень духовності, зразок гуманізму, людинолюбства. *Ісус Христос, цей тесляр із Назарета, молодий мислитель, зостається ось уже 2000 літ ідеалом **духовної краси**. І що знала історія могутніше за його наскрізь гуманне вчення?* (О. Гончар, Щоденники, 1968, т. 2, 9). – Див. **Бог-творець; Найвищий Рбзум; Небесний Покровитель; духо́вні цінності.**

Духовною цитаделлю, духовним ядром, твердиною нації називає Олесь Гончар Національну спілку письменників України й увиразнює її історичну роль у становленні Незалежної України: *Але я не можу не оцінити того, якою величезною була їхня (і всієї Спілки) роль в здобутті незалежності України! Пішли на майдани, пішли до людей, в надрах Спілки зародився Рух, Товариство української мови – ніхто, гадаю, не зробив більше для успіху Референдуму, як наша творча інтелігенція, письменники, і наша «Літературна Україна»!.. І ось тепер ті літературні бомжі, що в куцах відсиджувались, пиячили по притонах, тепер повилазили, як таргани, і давай паплюжити Спілку і весь її актив... Хтось їх спрямовує, розгортаючи цю дику кампанію зла досить синхронно, цілиться по найдостойніших, насамперед по самій Спілці, що протягом багатьох літ була **духовною цитаделлю**, центром протистояння силам тоталітаризму* (О. Гончар, Щоденники, 2008 (1992), т. 3, 446).

Добро і зло, щастя і горе, мир і війна, правда і брехня постають у творах українських письменників та нових тлумачних словниках в органічному зіставленні. На нашу думку, найвищим досягнення нового СМТО є моделювання на тлі негараздів і страждань **образу щасливого життя**, творчої розбудови Незалежної України, постанови високих наукових і культурних звершень людства.

У новому СМТО подаємо образ щастя Олесь Гончара:

образ: **образ щастя.** Узагальнене відображення письменником стану цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення та безмежної радості, яких зазнає хто-небудь; картина щастя, утілення щастя. **Образ щастя:** *квітчастий луг на початку літа, йдемо стежкою до Дніпра. Валя, я, Леся і Бім з нами, потішний, чорненький, мов ягня, пудельок. Лесі тільки б гратися й гратися, вона забігає підскоком у високі трави, відбігає від стежки, – впала, заховалася. Гукаємо Біма, що побіг поперед.. І Леся схопилась, розсяяна, сміється, над луками лине її сміх, такий юний, такий сонячний, сріблястий... І ми з Валею сміємось, на душі легко, ми вдячні небу за цю красу життя, за повноту щастя* (О. Гончар, Щоденники, 2008 (1985), т. 3, 73). – Пор. у ФСУМ: **щастя й доля, нар.-поет.** Життя, що приносить повне задоволення, радість. – Див. **безберёгове мо́ре життя; миттєвості щастя; жити на півну напру́гу.**

Осмисленню щастя, краси, любові присвячено новітні проекти академічних лексикографів, у яких на основі нової потужної ілюстративної бази постане уселюдське розуміння людяності.

Новий «Активний словник української мови» (АСУМ) міститиме сентенції відомих вітчизняних письменників-мислителів – Олеся Гончара, Ліни Костенко, Василя Шкляра, Марії Матіос, Василя Стуса, Василя Симоненка, Григора та Григорія Тютюнників, Дмитра Павличка, Івана Драча, Івана Дзюби, Євгена Сверстюка, Івана Багряного, Миколи Руденка, Михайла Слабошпицького, Всеволода Нестайка, Володимира Лиса, Надії Гуменюк, Оксани Забужко, Василя Слапчука, Світлани Талан, Лесі Ворониної, Галини Вдовиченко, Дари Корній, Сергія Жадана, Макса Кідрука, Андрія Кокотюхи та ін. Знання про загальнолюдські цінності, осмилення відповідальності кожної людини за збереження вічної краси світу поповнюємо нині на основі творів сучасних зарубіжних письменників (Медлін Міллер, Сара Джіо, Ніна Джордж, Лоран Гунель, Мішель Бюссі, Ельчін Сафарлі та ін.; перекладачі – Остап Гладкий, Ольга Захарченко, Юлія Максимейко, Вікторія Барська, Соломія Мокра та ін.): **Життя** – це неодмінно контрасти, і якби їх не було, ми не цінували би добра й радості. Усе сприймалося б як належне [6: 100]; **Щастя** приходить, коли **береш на себе відповідальність** за власне життя й не чекаєш закоханого рятівника, сонячної днини чи закінчення темної смуги в житті [6: 104).

Отже, активна розбудова джерельної бази сучасної тлумачної лексикографії увиразнює традиційні та нові чесноти українського соціуму, а дослідження історії аксіологічного спрямування вітчизняної лексикографії підкреслює її загальнонаціональну й світову значущість. Українські словникарі на основі сучасних гуманістичних текстів утверджують традиції української ментальності, посилюють вагомість ціннісних домінант **любов, людяність, краса, правда, доброзичливість, свобода, богонатхненна творчість** та ін. у розбудові нашої держави й щасливого життя людства.

Література

1. Білецький-Носенко П.П. Словник української мови. Київ: Наукова думка, 1966. 422 с.
2. Вплив суспільних змін на розвиток української мови: монографія / відп. ред. Є.А. Карпіловська. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 654 с.
3. Гончар О.Т. Вибрані твори: у 4 т. Т. 2. Київ: Сакцент Плюс, 2005. 736 с.

4. Гончар Олесь. Щоденники: у 3-х т. / упор. В.Д. Гончар. Київ: Веселка, 2008.
5. Кузнецова Т. Аксиологія соціальних комунікацій: навчальний посібник. Суми: Вид-во Сумського державного ун-ту, 2012. 300 с.
6. Сафарлі Е. Я хочу додому / Ельчін Сафарлі; перекладач Тамара Ключіна. Київ: Форс Україна, 2019. 272 с.
7. Словник української мови в 11-ти томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
8. Сніжко Н.В. Гармонія українського світосприймання та лексикографування. *У пошуках гармонії мови*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. С. 345–355.
9. Сніжко Н.В. Идеографічна група ЛЮДИНА в українській мові другої половини ХХ ст. (структурно-функціональний та аксіологічний аспекти). *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур: пам'яті Леоніда Булаховського*. Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2016. Вип. 29. С. 120–129.
10. Сніжко Н.В. Метамова словника мови творчих особистостей України: традиції та інновації. *Eurasian scientific congress. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference*. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2020. С. 271–277. URL: <https://sci-conf.com.ua>.
11. Сніжко Н.В. Словник мови творчих особистостей України про гуманізм, духовність, людинознавство. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Філологія», 2021. № 88. С. 60–66.
12. Сніжко Н.В. Український мовосвіт ХVІІІ – ХХІ століття: проблеми інтегрального лексикографічного моделювання. *Система і структура східнослов'янських мов: зб. наук. праць / відп. ред. Ю.В. Кравцова*. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. Вип. 12. С. 73–84.

References

1. Biletsky-Nosenko, P.P. (1966). Dictionary of the Ukrainian Language. Kyiv (inUkr.).
2. Influence of social changes on the development of the Ukrainian language: monograph (2017). Resp. ed. Karpilovska, Ye.A. Kyiv, Dmytro Buraho Publishing House, 654 p. (in Ukr.).
3. Honchar, O.T. (2005). Selected works: in 4 volumes. Vol. 2. Kyiv, Saksent Plus. 736 p. (in Ukr.).
4. Honchar, Oles (2008). Diaries: in 3 volumes. Compiler Honchar, V.D. Kyiv, Veselka. (inUkr.).
5. Kuznetsova, T. (2012). Axiology of social communications: textbook. Sumy, Sumy State University Publishing House. 300 p. (inUkr.).

6. Safarli, E. (2019). I want to go home. Translator Tamara Kliukina. Kyiv, Force Ukraine. 272 p. (inUkr.).
7. Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes (1970–1980). Kyiv, Naukova Dumka. (in Ukr.).
8. Snizhko, N.V. (2020). Harmony of Ukrainian worldview and lexicography. *In search of language harmony*. Kyiv, Dmytro Buraho Publishing House. Pp. 345–355. (inUkr.).
9. Snizhko, N.V. (2016). Ideographic group HUMAN in the Ukrainian language of the second half of the twentieth century (structural-functional and axiological aspects). *Comparative studies of Slavic languages and literatures: in memory of Leonid Bulakhovsky*. Taras Shevchenko Kyiv National University. No. 29. Pp. 120–129. (inUkr.).
10. Snizhko, N.V. (2020). Metalanguage of the dictionary of the Ukrainian creative personalities language: traditions and innovations // *Eurasian scientific congress. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference*. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. Pp. 271–277. URL: <https://sci-conf.com.ua/> (inUkr.).
11. Snizhko, N.V. (2021). Dictionary of the Ukrainian creative personalities language about humanism, spirituality, anthropology. *Bulletin of the V.N. Karazin Kharkiv National University, Philology Series*. No. 88. Pp. 60–66. (inUkr.).
12. Snizhko, N.V. (2017). Ukrainian language world of the XVIII – XXI centuries: problems of integrated lexicographic modeling. *System and structure of East Slavic languages: collection of scientific works*. Resp. ed. Kravtsova, Yu.V. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University Publishing House. No. 12. Pp. 73–84. (inUkr.).

Nataliia Snizhko

Ukrainian values and virtues in integrated lexicographic reproduction

The article is devoted to current problems of knowledge systematization about the value dominants of the Ukrainian worldview. An attempt has been made to clarify the dynamics of the system of Ukrainian values and virtues on the basis of old and new Ukrainian explanatory dictionaries. We analyze the systems of value dominants of the Pavlo P. Biletsky-Nosenko "Dictionary of the Ukrainian Language" (early nineteenth century), "Dictionary of the Ukrainian Language" in 11 volumes (1970–1980) and the latest "Dictionary of the Language of Ukrainian Creative Personalities", which is being prepared for publication by academic lexicographers. The focus is on the spiritual values and the “human” social value. The prospects of the new "Active Dictionary of the

Ukrainian Language", which will contain the maxims of modern domestic and foreign writers, are outlined.

The exceptional role of lexicographers in organizing knowledge about the value dominants of world perception is emphasized. A promising direction of integrated lexicographic elaboration of the language worlds of the leading Ukrainian writers is presented. The results of this direction will appear in the form of a new "Active Dictionary of the Ukrainian Language". It is recommended to focus the efforts of lexicographers on the development of the best examples of literary reproduction of Ukrainians' value dominants. Examples of artistic and figurative understanding of the concepts of goodness, love, justice, beauty, happiness in the Ukrainian and foreign writers' publications are given. The development of spiritual values of Ukrainians on the basis of Oles Honchar's works is emphasized.

Key words: *Pavlo Biletsky-Nosenko, Oles Honchar, values, spirituality, axiology, explanatory dictionary, active dictionary, dictionary of creative personality language.*